

Historia & Informatica

GEZAMENLIJKE UITGAVE VAN HET IISG, HET NIWI EN DE VGI

WWW.HISTORIAENINFORMATICA.ORG

JAARGANG 9 NUMMER 1
MAART 2002

1	VERSLAG VAN DE ODIS-WORKSHOP 2001: "VERKIEZINGSRESULTATEN EN DATABANKEN"
2	DE VIRTUELE VERREKIJKER
4	4000 LINKS NAAR ACTIVISTEN: DE COLLECTIE ID / IISG
5	ONTSLUITING VAN CULTUREEL ERFGOED IN DE TOEKOMST: HET DIGICULT PROJECT
6	CLIWOC
7	TERUGBLIK VGI WORKSHOP OVER DE "DATABASE- DRIVEN WEBSITE"
7	TERUGBLIK TOKEN 2000 WORKSHOP, 8 FEBRUARI 2002
8	COLUMN HISTORICI EN FOTO'S: PRAATJES EN PLAATJES
8	AGENDA
8	COLOFON

HERINNERING

Wilt u elk kwartaal geattendeerd worden op een nieuw verschenen elektronisch nummer van *Historia & Informatica*, stuur dan een e-mail naar: hw.ma@niwi.knaw.nl

VERSLAG VAN DE ODIS-WORKSHOP 2001: "VERKIEZINGS-RESULTATEN EN DATABANKEN"

(Gent, Bart De Nil)

Binnen het kader van de Universitaire Stichting te Brussel vond op 23 november 2001 een workshop plaats van het *Onderzoeksteunpunt en databank intermediaire structuren in Vlaanderen 19de – 20ste eeuw*, of kortweg ODIS.

H&I berichtte reeds over de algemene opzet van ODIS en gaf de aankondiging van deze workshop. De workshop handelde over de specifieke problemen bij de verzameling van gevalideerde electorale data, hun opslag in een geautomatiseerde omgeving, de creatie van coherente gegevensreeksen en het aanbrengen van relaties met andere datacategorieën.

Het geheel was een geslaagde studiedag. Belangrijk voor het welslagen was ongetwijfeld de invulling van de workshop vanuit het oogpunt van het (historisch) onderzoek, met een aandacht voor zowel het historisch als contemporair sociologisch en politicologisch onderzoek van verkiezingsresultaten. Hieronder volgt een verslag met enkele kritische bedenkingen. De integrale teksten van deze workshop kunt u nalezen op de website van ODIS, <www.odis.be>.

HISTORISCH VERKIEZINGSONDERZOEK

De voormiddagssessie begon met een panelgesprek, gemodereerd door de Gentse hoogleraar Bruno De Wever, tussen verschillende onderzoekers, die reeds hun sporen hadden verdiend in de verzameling en analyse van verkiezingsresultaten. De heterogene reeksen die deze onderzoekers verzamelden kwamen tot stand vanuit verschillende thema's en benaderingen afhankelijk van het gevoerde onderzoek (lokaal of provinciaal politiek personeel, lokale verkiezingen in stedelijk Vlaanderen of ontwikkeling van het Vlaams Nationalisme). Desondanks werden allen geconfronteerd met dezelfde heuristische problemen. Ook vanzelfsprekend lijkende gegevens bleken voor interpretatie vatbaar zijn of er doken moeilijkheden op zoals, bijvoorbeeld, de manier om kandidaten te identificeren volgens strekking, partij of geslacht. Het voornaamste

probleem echter is het ontbreken van coherente bronnen zeker voor wat, in historisch verkiezingsonderzoek, wordt omschreven als de gruwelijke negentiende eeuw. Sprokkelen in verschillende typen van bronnen is het ordewoord voor iedereen die, vooral op lokaal vlak, een beeld wil krijgen van verkiezingsresultaten, lijsten en kandidaten. Gelukkig biedt ODIS het vooruitzicht dat de reeds gedane arbeid zal worden gecentraliseerd binnen één databank.

De kennis van al deze opmerkingen uit de praktijk zijn voor een ambitieuze databank als ODIS van groot belang. Want wil de ODIS-steekkaart Verkiezingen méér zijn dan een verzameling van de bestaande reeksen dan zal er, vooral op lokaal vlak, zeer veel tijds- en arbeidsintensief fundamenteel onderzoek en snuffelwerk moeten worden verricht.

De voormiddag werd afgesloten met twee referaten over het onderzoek naar verkiezingsresultaten in België. De erector van de Vrije Universiteit Brussel, Els Witte, nam de periode vóór de Tweede Wereldoorlog voor haar rekening. De naoorlogse periode werd behandeld door de Brusselse politoloog Kris Deschouwer, in Vlaanderen beter bekend als de analist van de verkiezingsuitslagen op de openbare zender. Beiden gaven, vanuit de historiografie en politicologie, een grondige status questionis van het gepresteerde onderzoek. Samenvattend zijn er nog veel blinde vlekken en moeten er nog veel gegevensreeksen verzameld worden. Het is vanuit het oogpunt van dit gebrek aan bronnen, betreurbaar dat Els Witte in haar referaat geen melding maakt van de bronnenreeksen, verzameld door lokale historici, heem- en volkskundigen, die van onschatbare waarde zijn. Een

zoveelste bewijs van de enorme kloof die gaapt in de Vlaamse historische wereld tussen de academici en niet-academici.

VERWERKING EN GEBRUIK VAN KIESRESULTATEN

Na de middag was de beurt aan Jo Beulens die voor het federaal ministerie van Binnenlandse Zaken een verkiezingsdatabank uitbouwt.

Gezien de complementariteit van beide databanken zou een samenwerking tussen hem en het ODIS-team logisch zijn. Vervolgens gaf Patrick De Backer, van het informaticacentrum CEVI, een blik op de toekomst met de voordracht over de verzameling van verkiezingsresultaten met behulp van internet technologie. In theorie verdwijnt hiermee het traditionele telbureau dat voor onderzoekers van onschatbare waarde was voor het gepersonaliseerd verkiezingsonderzoek (stemgedrag per wijk). Maar Vlaanderen zou Vlaanderen niet zijn als de opmerking niet viel dat "naar het schijnt" de diskettes van de stemcomputers, die het stemgedrag per stembureau (!) weerspiegelen, langs informele kanalen toch kunnen worden geconsulteerd.

Als intermezzo stelden Donald Weber en Ilse Verelst de *ODIS-Steekkaart Verkiezingen* voor. De structuur van de steekkaart werd weergegeven in een indrukwekkend ERD model. Het vertrekt vanuit de notie van volledigheid daar, waar andere databanken eerder pragmatisch zijn opgebouwd volgens de noden van een onderzoek of mogelijkheden van de databank-programmatuur. Wat deze verkiezingsdatabank ook zo uniek maakt is dat de gegevens betreffende de verkiezingsentiteit gescheiden worden van de verkiezingslijst en de kandidaat: essentieel voor een uitgebreide relationele databank.

De ODIS-OPAC is volop in ontwikkeling, maar Donald Weber stelde ons toch een mogelijk model van de verkiezingssteekkaart voor. De interface wordt een stamboomstructuur waardoor men, net als bij de Windows Verkenner, trapsgewijs kan doorklikken van 'Het Rijk' tot een individuele kandidaat op een verkiezingslijst. Als instrument voor de doelmatige centralisatie en terbeschikkingstelling van de Vlaams-Belgische verkiezingsresultaten kan dit model tellen.

De afsluitende bijdragen van de namiddagssessie, door Marc Swyngedouw en Henk De Smaele, waren recente voorbeelden van het vernieuwend gebruik van kiesresultaten als bron voor historisch-

politologisch onderzoek.

Een boeiende dag werd afgesloten met de conclusies voor het ODIS project.

ODISAURUS?

De enkele opmerkingen die op het einde van de dag naar het ODIS-team werden geuit waren toch van dien aard dat ze vragen doen stellen bij de concrete invulling van de ODIS databank. Allereerst niets dan lof voor het concept van deze databank. Er is duidelijk getracht om voor elke situatie een oplossing te vinden conform verschillende internationale standaarden. Dit merkt men dan ook aan het gemak waarmee de medewerkers, meer specifiek Donald Weber en Peter Heyrman, elke vraag over de structuur van de databank pareerden. Zelfs al zou ODIS een doodgeboren kind blijken te zijn, grapte één van de moderators, dan heeft men tenminste geleerd hoe men een kind maakt.

Historisch theoretische vragen werden echter niet of vluchtig behandeld. Een te kritische vraagsteller zou immers de hele ODIS machinerie over zich heen krijgen. Toch gooide Els Witte een knuppel in het hok door te stellen dat men rekening moet houden met de methodologie rond de prosopografie. Dit is een onderzoeksmethode, waarbij maatschappelijke subgroepen worden geanalyseerd aan de hand van collectieve biografieën (adel, arbeiders, syndicalisten, migranten). Maar hoe vertaalt men een onderzoeksmethode, die concreet werd uitgewerkt voor het onderzoek van elites, naar de lagere strata? Nog los van de enorme methodologische problemen is de prosopografie meer dan het verzamelen van persoonsgegevens. Zeker voor intermediaire structuren wier historische ontwikkeling gekenmerkt is door losse informele verbanden van sympathisanten buiten structuren. Kan de ontwikkeling van de Vlaamse socialistische coöperatieve *Vooruit* vòòr de Eerste Wereldoorlog onderzocht worden door een prosopografische analyse van haar leden (herkomst, familiale banden, enz.)? En welke geautomatiseerde databank kan zo verregaande informatie verstrekken? Eén van de moderators, de Leuvense Jaak Billiet, hamerde ook op de een goede inhoudelijke omschrijving van de concepten die worden gehanteerd. Wederom knikte iedereen, maar wie zag de draagwijdte in van deze opmerking voor geautomatiseerde databanken als analytische onderzoeksinstrumenten? De conceptuele is een discipline op zich maar welke oplossing heeft ODIS voor het gegeven dat begrippen afhankelijk van tijd, plaats

en context een andere betekenis of invulling krijgen? Bijvoorbeeld in de situering, gebaseerd op een bepaalde bron, van een persoon binnen een bepaalde strekking. Een onderzoeker kan de historische verandering van begrippen nog duiden in een studie, maar zal een opmerkingsveld in een databank volstaan? Zeker wanneer lange termijn analyses worden verricht op variabelen, die steeds een rekenkundige gelijkvormigheid moeten bezitten. Dit is een voorname reden waarom de analyses vanuit een databankmodel inzichten kunnen verstreken aan maar zich nooit in de plaats kunnen stellen van een historisch diepteonderzoek.

Tenslotte nog een opmerking over wat, mijns inziens, een lakmoestest voor de ODIS-databank wordt. De meest performante databank, opgebouwd rond het best denkbare concept, is op voorhand een doodgeboren kind als het niet goed wordt 'gevoed'. Wil men kwalitatief hoge invoergegevens, zonder telkens te grijpen naar bestaande reeksen, dan moet de invoer gebeuren door personen die voldoende historische achtergrond hebben over de onderwerpen die ze invoeren. De ODIS databank heeft pas een reële meerwaarde als het een stimulans is voor nieuw (lokaal) onderzoek. Een geautomatiseerde databank is geen doel op zich, maar maakt deel uit van het instrumentarium van de historicus.

DE VIRTUELE VERREKIJKER

(Nijmegen, Onno Boonstra)

In iedere aflevering van H&I staat een bepaalde "historische" toepassing van informatie- en communicatie-technologie centraal. Nagegaan wordt in hoeverre nieuwe media, nieuwe informatie-technieken en nieuwe 'content' historici kunnen helpen bij hun geschiedkundige vragen.

HISTORISCHE ATLASSEN OP HET NET

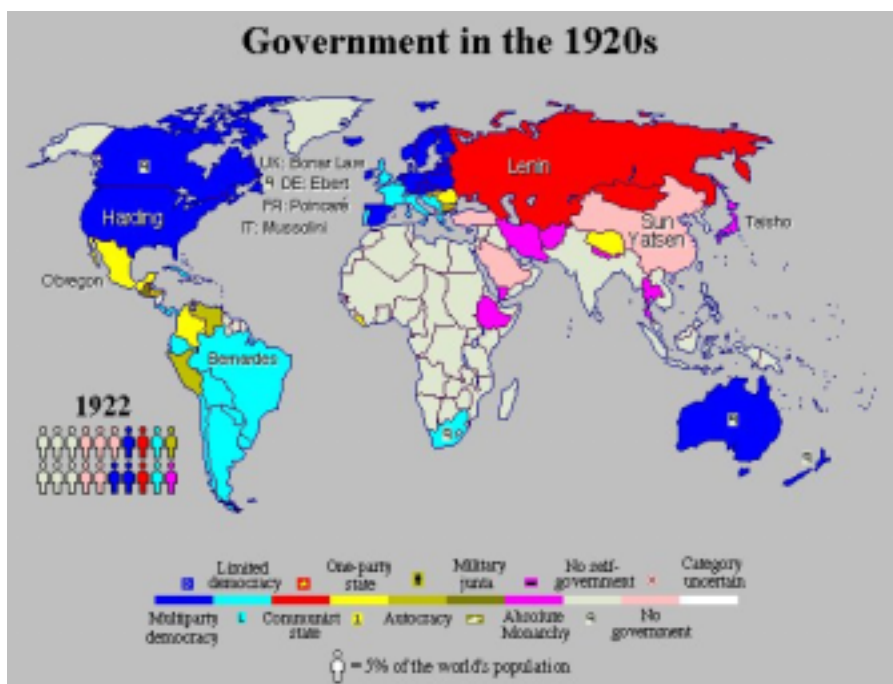
"Een plaatje zegt meer dan duizend woorden". Het is een adagium dat historici beter begrijpen dan collega-wetenschappers uit andere alfa- en gamma disciplines. In geschiedkundige werken wordt immers met enige regelmaat gebruik gemaakt van illustratiemateriaal. Niets kan zo verhelderend zijn als een fotografische afbeelding van het konterfeitsel van de hoofdpersoon van een monografie, of een schematische voorstelling van het verloop van een veldslag. Ook historische kaarten kunnen bijdragen aan

ons begrip van een bepaalde regio in een bepaalde periode. In het geschiedenisonderwijs wil men tijdens een college nog wel eens een grote kaart uitrollen om de migratiebewegingen van de Vandalen en de Visigoten te verhelderen, of de koloniale expansie van Nederland en België duidelijk te maken. Voor individueel gebruik is er de historische atlas in boekvorm. Veel studenten hebben er eentje in de kast staan. In uitzonderlijke gevallen wordt die wel eens tevoorschijn gehaald, soms om werkelijk eens te bezien hoe bepaalde historische gebeurtenissen of situaties geografisch hun weerslag vonden, maar meestal om dromerig of doelloos in te bladeren als het bestuderen van een saai studieboek niet wil vlotten.

In het gebruik valt zo'n historische atlas vaak tegen. Om zoveel mogelijk ontwikkelingen en veranderingen in één kaartbeeld te proppen, raken de meeste kaarten bedolven onder pijlen en symbolen in een waaier aan kleuren. De kaart met de volksverhuizingen lijkt nog het meest op een doolhofpuzzel uit de Donald Duck: je moet met de vinger alle pijlen nalopen om te voorkomen dat de Visigoten uiteindelijk in Tunesië terecht komen, in plaats van in Spanje.

Een historische atlas in boekvorm is al met al een fascinerend, maar gebrek-kig medium. Juist de dynamiek van historische gebeurtenissen vraagt om een medium dat aan die dynamiek gestalte kan geven. Gelukkig kan de moderne informatie- en communicatietechnologie soelaas bieden. Denk bijvoorbeeld aan Internet. Websites kunnen aan die dynamiek gestalte

Kaartje uit de historische atlas van Matthew White

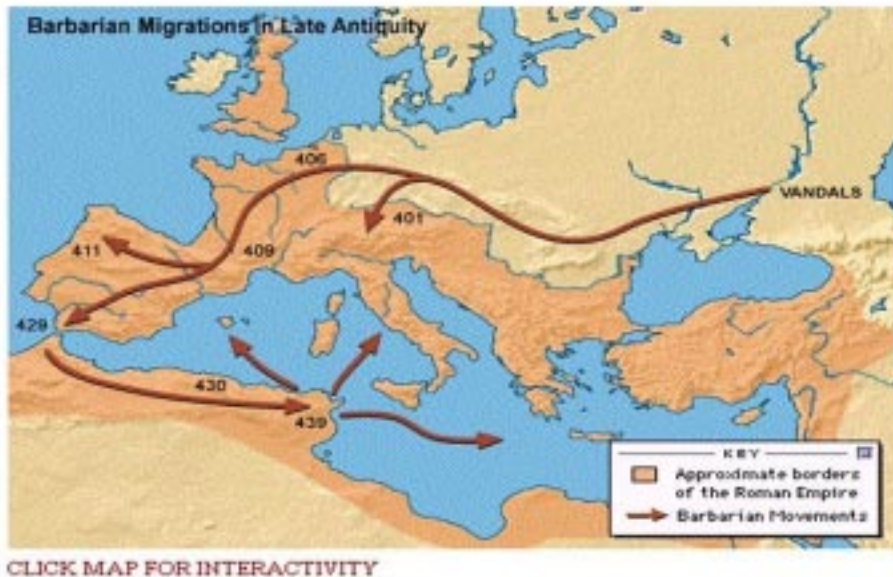

geven door ontwikkelingen met behulp van video-filmpjes te tonen, of veranderingen via interactieve afbeeldingen te verduidelijken. Een zoektocht door het World Wide Web maakt duidelijk dat dergelijke websites inmiddels bestaan. Maar het zijn er niet veel. Het aantal websites, waar slechts scans van oude (namelijk auteursrechtvrije) atlassen te vinden zijn, is onnoemelijk veel groter. Maar er zijn er die kaartmateriaal bevatten, dat dynamisch en interactief is. Ik noem er hier enkele. Een voorbeeld van een simpel, maar doeltreffend gebruik van het nieuwe medium biedt <http://www.friesian.com/images/maps/rome-big.gif>. Het is niet meer dan een 'animated GIF'-plaatje, dat in 38 stappen de geografi-

sche opkomst en ondergang van het Romeinse Rijk toont. Beginnend in 301 voor Chr. en eindigend in 1453 na Chr. wordt om ongeveer de halve eeuw een nieuwe situatie getoond. Een legenda, of begeleidende tekst is afwezig, wat de informatiewaarde aanzienlijk vermindert. Niettemin is het mooi om te zien dat met één plaatje een complexe ontwikkelingsgang duidelijk gemaakt kan worden. Van een wat andere orde is "The historical atlas of the 20th century", <<http://users.erols.com/mwhite28/20centry.htm>>. Dit is een enorme collectie van honderden kaarten, die is samengesteld door één persoon, Matthew White. Sommige van zijn kaarten zijn 'animated GIF'-plaatjes, terwijl andere, die dat niet zijn, via doorklikken toch ontwikkelingen simuleren. Aardig is dat niet alleen politieke ontwikkelingen worden getoond, maar ook economische, sociale en culturele. Zo is er een 'animated GIF' die de verspreiding van telefoons door de wereld laat zien, van 1900 tot 1990, en zijn er 'non-animated' GIFs die de daling van de kindersterfte in de wereld duidelijk maken. Bij de kaarten is meestal een uitgebreid commentaar aanwezig, hetgeen de waarde van het getoonde aanmerkelijk verhoogt.

De volksverhuizing uit een historische atlas in boekvorm: een wirwar van lijnen, pijlen en kleuren

"Europe etc." bevat 33 kaarten, die in vijf categorieën zijn ondergebracht, te weten "Natural resources and trade", "Ancient near east", "Classical Greece", "Hellenistic world & Roman republic", "Principate & Empire" en "Late antiquity & early medieaval". Het zal duidelijk zijn dat we er niets te weten komen over de koloniale expansie van Nederland en België. Van de 33 kaarten zijn er 19 in JPEG- en 14 in shockwave formaat. Shockwave is een programma voor het tonen van interactieve videofilmmpjes, dat gratis is te downloaden. De kaart "Barbarian Migrations in Late Antiquity", die de volksverhuizingen toont, is zo'n Shockwave-kaart. Hier is nu géén sprake van een overkill aan lijnen, pijlen en figuren. Door op de kaart te klikken kan voor één bepaalde volksstam worden gekozen; alleen deze wordt daarna op de kaart afgebeeld. Indien gewenst kan een legenda aan de kaart worden toegevoegd.

Daarnaast zijn er ook kaarten gedynamiseerd; de kaart van de veroveringen van Alexander de Grote volgt bijvoorbeeld zijn krijgsmarsen op de voet, hetgeen het succes en falen van deze operaties goed in beeld brengt. Simpel, helder en dynamisch: zo moet een historische atlas op het web er uit zien.

De conclusie van deze Verrekijker luidt dat de meeste historische atlassen op het web ons van de regen in de drup helpen. Als je toch zou willen weg-dromen bij het lezen van een saai studieboek je op internet wel leukere zaken vinden. En als je echt atlas-achtige informatie wenst, bieden de meeste sites niet meer dan slechte scans van oeroude atlassen. Slechts

op een enkele plek worden de mogelijkheden die WWW biedt voor het tonen van historische ontwikkelingen daadwerkelijk gebruikt.

REFERENTIES

- Voor zoeken naar historische atlassen op het web zijn de volgende sites aan te raden:
1. <http://oddens.geog.uu.nl/index.html>. Meer dan 15.000 verwijzingen naar oude en nieuwe kaarten en atlassen op het net.
 2. <http://about.com>. Deze 'subject based gateway' verwijst zowel via de categorie 'history' als via de categorie 'geography' naar enige honderden sites met historische atlassen.

**4000 LINKS NAAR ACTIVISTEN:
DE COLLECTIE ID / IISG**

(Berlijn, Axel Diedrich, ID-Archiv im IISG)
Sinds een jaar biedt het 'ID-Archiv im IISG' een verzameling van links aan van vooral Duitstalige websites van organisaties uit de wereld van de 'Nieuwe Sociale Bewegingen'.¹ De collectie is nu ongeveer 4.000 links naar groepen, initiatieven en organisaties uit de progressieve en alternatieve beweging, groot.

Het ID-Archiv im IISG² bewerkt deze hyperlinks enigszins onconventioneel. Allereerst een paar woorden over het technische aspect van de data-verwerking. De hyperlinks worden met Powermarks³ verzameld. Vanuit Powermarks worden de links in de vorm van delimited ascii naar een MS Access database geëxporteerd. Met

behulp van 'active server pages (asp)' worden ze op de website gezet. Voor het werkproces blijkt deze gang van zaken zeer bruikbaar, omdat het eenvoudig, goedkoop en snel is. Momenteel wordt er een interface gemaakt.

Dit voor wat betreft de techniek. De links worden inhoudelijk ontsloten via de eigen systematiek.⁴

Vooraf waren er diverse ideeën over hoe de hyperlink verzameling gestructureerd moest worden. Verder besloten we dat ook het 'snail-address' opgenomen moest worden plus de 'point of view' informatie die de organisaties zelf op het net presenteren. Dat klinkt eenvoudiger dan het is, want veel organisaties geven geen postadres op hun site en een impressum is nog zeldzamer. Maar een postadres is wel belangrijk omdat het geografische informatie oplevert die veel specifiek is dan het domeinadres. Internationale domeinadressen (.net, .org, etc.) laten al helemaal geen concrete plaatsbepaling toe. Dat naast deze informatie over de geografische spreiding van actiegroepen etc. ook de concrete gegevens van namen en adressen belangrijk is om contact te kunnen opnemen, is evident. Het is gebleken dat een exacte bepaling van de uitgever van een site in de meeste gevallen onmogelijk is.

Veel link-verzamelingen in de professionele bibliotheekwereld hebben diverse systemen van 'rating' ingevoerd. Er wordt geprobeerd aan de hand van 'objectieve' criteria zoals de aanwezigheid van bibliografische informatie, overzichtelijkheid, navigatiestructuur, het informatiegehalte en de regelmatigheid van updates, een waardering met behulp van een puntenstelsel te doen. Voor het ID was de verleiding ook groot zoiets te doen. Uiteindelijk hebben we dat toch niet gedaan. De indeling van een ratingstelsel is te technisch als de typering naar 'usability' criteria plaatsvindt.⁵ De bezoekers van onze site zijn juist specifiek geïnteresseerd in de inhoudelijke en kwalitatieve kanten van de site. Maar worden dit soort criteria gebruikt (als 'goed', 'slecht', 'onbruikbaar') dan introduceer je subjectieve en vage termen. Zo ontstond het idee de rubriek 'Wir über uns', 'we about us' of 'Wer wir sind' te gebruiken. Want je moet er van uitgaan dat de webactivisten zelf hun eigen activiteiten inhoudelijk het best kunnen beoordelen.

Wij hebben dus het punt 'Selbstdar-

stelling' opgenomen en het woord zegt het al, alleen de eigen tekst opgenomen van de organisaties zelf. Het auteursrecht blijft natuurlijk bij de oorspronkelijke auteurs liggen, hoewel deze kant van het gebruik van teksten op het Internet juridisch tamelijk gecompliceerd ligt.

Het ID-Archiv im IISG probeert stelselmatig de sites van de Nieuwe Sociale Bewegingen op te nemen. Uiteraard concentreren wij ons op het Duitstalige gebied. Maar een zuiver geografische indeling is niet mogelijk, omdat veel groepen internationaal georiënteerd zijn en/of zoveel contacten hebben met niet-Duitse groepen dat de grenzen vervagen. Daarom hebben we ook de belangrijkste internationale internetadressen opgenomen. Ben je dus geïnteresseerd in de kraakbeweging dan vind je hier ook internationale, vooral Europese, adressen uit die beweging. Een criterium voor de opname van Internationale adressen was overigens nog dat deze Engelstalig moesten zijn.

Gebruikers zullen merken dat we ook adressen uit de professionele bibliotheek- en wetenschapswereld hebben opgenomen. Het 'ID-Archiv im IISG' bevindt zich typisch op het kruispunt van wetenschap en activisme. Wij denken dat gebruikers ook gebaat zijn bij adressen van de belangrijkste Clearinghouses, Virtual Libraries, Subject Gateways en Infogates uit de historische en sociaal-wetenschappelijke wereld.

De databank wordt momenteel geactualiseerd. Parallel aan deze databank wordt een weblog geopend.⁶ Hier zijn subjectieve commentaren, opmerkingen en verwijzingen mogelijk die bewust uit de databank zijn weggelaten.

De ID-Archiv link verzameling is dus eigenlijk een register van politieke actieve groepen die zich op Internet presenteren. Wij wilden bewust het telefoonboek karakter van zo'n collectie vermijden. De opgenomen gegevens maken het voor historici in de toekomst mogelijk informatie over groepen die al lang verloren en opgeheven zijn te vinden. Daarmee ontstaat een nuttige historische bron en ook dat was een van de bedoelingen van dit project.

NOTEN

1. <http://www.iisg.nl/~id/links.html>
2. <http://www.iisg.nl/~id/id-archiv.html>
3. <http://www.kaylon.com/power.html>
4. <http://www.iisg.nl/~id/systematik.html>
5. <http://www.useit.com/>
6. <http://www.aid-weblog.net/>

ONTSLUITING VAN CULTUREEL ERFGOED IN TOEKOMST: HET DIGICULT PROJECT¹

(Delft, Rene van Horik)

Archieven, bibliotheken en musea vormen het geheugen van de samenleving. De aard en het functioneren van deze instellingen veranderen momenteel enorm.

Dit wordt niet alleen veroorzaakt door nieuwe technologische mogelijkheden, maar ook door veranderende eisen en wensen van de samenleving ten aanzien van het functioneren de "geheugen" instellingen. Maar welke kant gaat het op? En wat wordt de rol van de gebruiker, bewaarder en sponsor van cultureel erfgoed? Dat wilde de Europese Commissie ook wel eens weten. Vandaar dat zij het eind 2001 afgesloten DigiCULT project ondersteunde. DigiCULT tracht, zoals ze dat zelf zo treffend beschrijft, het technologisch landschap van de culturele economie in 2006 te schetsen. Dit landschap is niet alleen relevant voor de subsidie strategie van de Europese commissie. Ook nationale en regionale bestuursorganen en natuurlijk de archieven, bibliotheken en musea zelf kunnen interessante uitdagingen en richtingen vinden in de uitkomsten van de DigiCULT studie.

Het DigiCULT onderzoek is uitgevoerd door een aantal organisaties onder leiding van het Oostenrijkse "Salzburg Research". Het Nederlands Film-museum is een van de instellingen die nauw betrokken waren bij de uitvoering van het project. De uitkomsten van het onderzoek zijn gebaseerd op interviews met experts uit het veld, workshops en andere kleinschalige bijeenkomsten. Daarnaast zijn er een aantal online enquêtes ("Delphi surveys") uitgevoerd waarin een groot aantal Europese experts en betrokkenen hun mening hebben kunnen geven. In totaal zijn meer dan 180 experts, beleidsmakers en vertegenwoordigers van onderzoeksinstituten bij de studie betrokken.

Erg aardig in de DigiCULT eindrapportage is een tabel waarin de cultureel erfgoedsector op een groot aantal punten wordt gekarakteriseerd in de jaren 1996, 2000/2001 en het toekomstige 2006. Enkele opvallende

analyses uit deze tabel wil ik noemen. De hooggespannen verwachtingen op ICT gebied in 1996 met haar "killer applications" leidde tot het bruto uitenspatten van de zeepbel in 2000/2001. De analyse voor 2006 geeft karakteristieken als het ontbreken van een massa markt, maar wel massaal gebruik van bepaalde bronnen. Ook wordt voorspeld dat gebruikers hoge kwaliteitseisen stellen. De samenwerking tussen instellingen zal van groot belang zijn om nieuwe diensten te kunnen ontwikkelen. Onderwijs en onderzoek zal de grootste gebruikersgroep blijven van digitaal cultureel erfgoed en 85-90% van de kosten zal uit publieke middelen blijven komen. Gelukkig (voor de erfgoedinstellingen) verwacht DigiCULT dat er in 2006 voldoende engagement van de overheid is om de digitalisering ten behoeve van onderwijs en ondersteuning van de culturele identiteit te financieren. De DigiCULT studie verwacht dat in 2006 er een consistente en gestandaardiseerde digitaliseringstrategie zal bestaan bij de erfgoedinstellingen.

De karakterisering van de verwachte situatie in 2006 is natuurlijk gebaseerd op de analyse van de huidige situatie en de aanbevelingen die hieruit voortvloeien. Het eindrapport bevat maar liefst 71 aanbevelingen. Als deze – zeer goed onderbouwde aanbevelingen – maar genoeg aanhangers krijgen, zal 2006 weinig verrassingen brengen. Hiermee bijt DigiCULT een beetje in haar eigen staart. Het toekomstig technologisch landschap van de culturele economie wordt planmatig, van bovenaf opgelegd, tot stand gebracht.

Uiteraard zijn de DigiCULT rapporten verplichte kost voor mensen die voor de financiering voor digitaal cultureel erfgoed overwegen een beroep te doen op de Europese Commissie. De EU strategie zal ongetwijfeld afgestemd worden op de uitkomsten van het onderzoek. Ook voor nationale en regionale overheden en de instellingen zelf zijn de DigiCULT uitkomsten zeer interessant en kunnen ze een rol spelen bij de formulering van een digitaliseringstrategie.

Het DigiCULT rapport bevat een aantal punten die nadere aandacht verdienen bij de formulering van het ICT beleid. Zo wordt gesteld dat methodologische en projectmatige coördinatie op digitalisatiegebied van belang is. Hierbij dienen ook regionale en kleine erfgoedinstellingen te worden betrokken.

Wederom wordt vastgesteld dat educatie het belangrijkste gebruiksdoel is. Bij de beveiliging, ontsluiting en exploitatie van digitaal cultureel erfgoed kunnen speciale hiervoor in het leven geroepen organisaties een rol spelen.

Op technologisch vlak schetst DigiCULT een aantal interessante uitdagingen die tot 2006 op stapel staan. Genoemd wordt het ontwikkelen van goede zoeksystemen die rekening houden met de Europese taaldiversiteit, alsmede de semantische diversiteit bij de beschrijvingen van bronnen. Andere speerpunten zijn de automatische beeldanalyse van historische digitale beelden, alsmede de digitale archivering en de ontwikkeling van geavanceerd gereedschap om bijvoorbeeld tijdens het digitaliseren de metadata automatisch te genereren. Overigens geeft DigiCULT aan dat de problematiek van de lange termijn bewaring van complexe digitale objecten over vijf jaar nog niet opgelost zal zijn. De beschikbare alternatieven en strategieën blijven korte termijn antwoorden voor een lange termijn avontuur.

Binnenkort start een wederom door de Europese Commissie gefinancierd vervolgpriject van DigiCULT: DigiCULT Forum. DigiCULT Forum heeft als doel de uitkomsten van DigiCULT uit te dragen, te analyseren en een bijdrage te leveren aan de implementatie. NIWI-KNAW is een van de Europese instellingen die zal participeren in DigiCULT Forum.

NOTEN

1. Website DigiCULT project:
<http://www.salzburgresearch.at/fbi/digicult/>

CLIWOC

(Utrecht, Ing. F.B. Koek, KNMI)

Begin 2001 kreeg het CLIWOC project het groene licht van de EU. Het project duurt nog tot december 2003, waardoor de komende periode erg spannend gaat worden. De eerste gegevens zijn inmiddels gepubliceerd.

CLIWOC (CLImatological database for the World's Oceans) is een internationaal project, waarbij oude maritieme landen als Spanje, Groot-Brittannië en Nederland betrokken zijn. Het doel is inzicht te krijgen in het maritieme klimaat in de periode 1750-1850. Deze periode sluit aan bij de maritieme gegevens die beschikbaar zijn in de COADS database.

In de verschillende betrokken landen, waar historische scheepsdagboeken in archieven worden bewaard, zijn medewerkers bezig waardevolle meteorologische gegevens over te nemen. In Nederland ligt een belangrijk deel van het materiaal in het Algemeen Rijksarchief (ARA). Zij zorgen er voor dat de gewenste dagboeken op microfilm komen, zodat ze eenvoudiger en veiliger buiten het ARA kunnen worden geraadpleegd. De films worden op hun beurt weer omgezet naar images (jpg), zodat uiteindelijk de dagboeken op een PC kunnen worden geraadpleegd. Het omzetten naar images gebeurt bij NIWI-KNAW. NIWI-KNAW is tevens ingeschakeld voor het uiteindelijk overnemen van de gegevens van de images in een database.

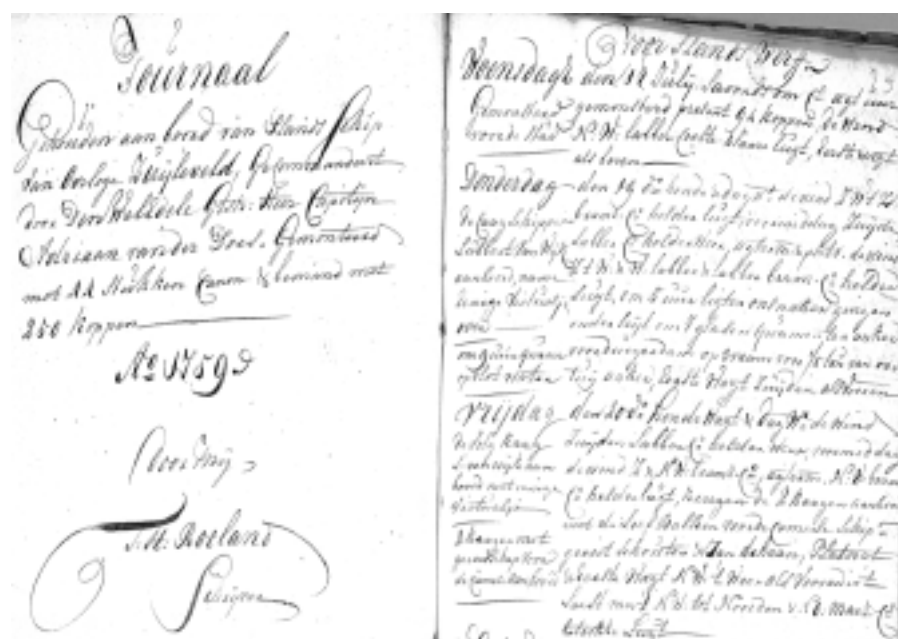
Het KNMI (KS/KA) is verantwoordelijk voor het Nederlandse deel van de vastlegging en ook voor het ontwerp van de definitieve internationale database.

Lezen van de oude scheepsdagboeken is niet altijd even eenvoudig (zie figuur 1). Behalve oude handschriften worden ook oude zeemanstermen gebruikt. Termen die de windkracht weergeven zijn niet rechtstreeks om te zetten in de huidige Beaufortschaal, laat staan in meters per seconde! 'Labberkoelte', 'Bramzeilskoelte' en 'Dichtgereefde marszeilskoelte' zijn termen die in de oude zeiltijd veel gebezigd werden om de kracht van de wind aan te geven.

Bestudering van dergelijke termen dient daarom nauwkeurig te gebeuren. Een eerste, maar al zeer grondige, verkenning is al gedaan en is te lezen in Wallbrink en Koek, 'Memorandum HISKLIM-3: "Historische Maritieme Windschalen tot 1947"', KNMI, 2001, <<http://www.knmi.nl/onderzk/hisklim/Publicaties/Hisklim3.PDF>>.

Omdat de scheepsdagboeken eigendom waren van de reders, mochten zij vaak niet permanent worden afgegaan en mochten zij alleen maar worden overgeschreven. In dergelijke gevallen werden Extract-journalen gebruikt. Omdat het overschrijven nogal tijdrovend was, werd door de klerken een code ontwikkeld waardoor men sneller klaar was. Echter de sleutel om deze codes te kunnen ontcijferen is niet meer beschikbaar. In Wallbrink, en Koek, 'Memorandum HISKLIM-4: "Onbekende Weersymbolen in Oude Extract-journalen (1826-1865)"', KNMI, 2001, <<http://www.knmi.nl/onderzk/hisklim/Publicaties/hisklim4.PDF>>, is hierover uitvoerig verslag gedaan en is een belangrijk deel van de cijfers ontcijferd.

Over twee jaar hopen de deelnemende landen een aanzienlijk deel van de beschikbare meteorologische gegevens te hebben opgenomen in een centrale database. Het KNMI heeft als opdracht dit laatste staaltje te volbrengen. De gegevens komen beschikbaar op CD-ROM en mogelijk ook op Internet. Een voorproefje op het eindresultaat is te bekijken op <http://www.knmi.nl/~koek/cliwoc.htm>.

figuur 1: Fragment van een scheepsdagboek van het Schip van Oorloge 'Zuijleveld', anno 1759

VGI-WORKSHOP OVER DE "DATABASE-DRIVEN" WEBSITE

(Esther Velthuis, Electronic Text Centre Leiden)

Op 30 november 2001 vond de tweede VGI-workshop plaats, met een onderwerp dat zeer uit de praktijk gegrepen is: "databases koppelen aan het internet, met PHP, ASP of CF".

Heel wat studiedagen en lezingen zijn in 2001 binnen universitair en anderszins educatief Nederland gewijd aan het onderwerp van de dynamische website. Over de opkomst bij dergelijke dagen hoeft meestal geen zorg te bestaan: die is altijd groot en divers. Deze voortdurende voorlichting over en uitwisseling van ervaringen wordt misschien ook wel gevoerd door de pogingen gelijke tred te houden met het groeiend aantal pakketten van bedrijven die zeggen te voorzien in de beoogde professionalisering van websites. Maar dan nog raakt het onderwerp mensen in verschillende functies. De uitvoerende krachten achter de websites worden dan misschien wel als eerste geconfronteerd met de nieuwe ontwikkelingen, de te nemen keuzes overstijgen het vertrouwd terrein en betreffen ook de budgetten, het feit van verdergaande automatisering en de consequenties daarvan binnen de eigen organisatie.

In de korte inleiding werd een begin gemaakt met het scala aan afwegingen dat nodig is om tot een helder beeld te komen van de eigen organisatie en het te kiezen systeem, dat informatie, opmaak en autorisatie apart zal beheeren. Al dan niet geordend en opgeslagen in databases wordt de informatie met behulp van een scripttaal bevraagd en het resultaat wordt in webpagina's weergegeven. Wil dit efficiënt gebeuren, moet het resultaat ook interactief kunnen zijn én zijn er ook nog eens veel redacteuren of "html-leken" bij betrokken, dan kan een pakket als Cold Fusion, een SQL-database met PHP-ontsluiting of een Access-database en ASP-scripts heel nuttig zijn.

Wanneer welke van deze drie het meest in aanmerking komt, is de uitkomst van nog meer overwegingen. Ook daarbij moet goed bedacht worden wat het uitgangspunt is van de ei-

gen organisatie: welk platform en welke scripttalen zijn er (al), is de website groot genoeg, kan de applicatie intern of extern gebouwd worden, wie gaat hem vervolgens onderhouden en wat is het niveau van de aanwezige kennis?

De algemene voor- en nadelen en een beknopte maar goede lijst met links werden op een webpagina gezet en zijn na te lezen op <http://www.denengelse.nl/scripting>. Voorbeelden van scripts in Cold Fusion, ASP en PHP werden door de afzonderlijke sprekers toegelicht. Ook deze documentatie is vanuit de genoemde URL te vinden. Alleen het ASP-verhaal staat ergens anders, op <http://home01.wxs.nl/~lejo/presvgi/presvgi97.zip>.

Het leek er in de vragen, antwoorden en conclusie op dat diezelfde middag de grootste vooroordelen en vragen al opgelost werden. Zoals één van de opgesomde "nadelen" in de conclusies ten aanzien van ASP al verwoordde: "het blijft Microsoft - hoe erg is dat?". Waarop kon worden geconcludeerd: "Het hoeft helemaal niet erg te zijn: als de applicatie niet al te groot is, als je leercurve gemiddeld is en als continuïteit een belangrijke eis is, ben je goed af met dit Microsoft-product".

Zo ook voor Cold Fusion, dat heel toegankelijk is voor wie vooral vertrouwd is met HTML. Toch zijn de mogelijkheden van dit pakket groot, zoals in de help- en zoekfuncties. Het is alleen een duur pakket, waarbij de investering nog gevolgd moet worden door ontwikkeling en dus mensen en tijd.

PHP tenslotte is het meest uitgesproken een programmeertaal, met een betrekkelijk kort verleden maar tegelijkertijd een snelgroeiende aanhang. Ook al was de PHP-optie voor het aanwezige publiek duidelijk verder van het voorstellingsvermogen verwijderd dan de andere twee, toch kon de veronderstelde afhankelijkheid van specifieke programmeerkennis ook betwifteld worden. Het is goed te leren, en dan uitgebalanceerd tegen de lage kosten van software en hosting een keuze te maken.

Er is nog lang nagepraat en het zou leuk zijn om van de vertegenwoordigers van verschillende instanties nog eens weer te horen voor welke weg ze uiteindelijk gekozen hebben. Want dat de meesten wat "wilden" was wel duidelijk.

TOKEN 2000 WORKSHOP, 8 FEBRUARI 2002

(Amsterdam, Michelle van den Berk)

"Toegankelijkheid en Kennisontsluiting in Nederland 2000 is een interdisciplinair onderzoekprogramma waarin cognitiewetenschap en informatica zich richten op fundamentele problemen van de interactie tussen een menselijke gebruiker en kennis- en informatiesystemen", aldus de website <http://monetdb.cwi.nl/acoi/Token2000/>.

Allereerst heeft men zich gericht op 'Opleiding en Cultuur'; de 'Zorgsector' en 'Politie en Justitie' volgen in een later stadium. In de workshop werden verschillende takken van onderzoek en hun resultaten gepresenteerd, waaruit hier een kleine greep.

NIJMEEGS INSTITUUT VOOR COGNITIE EN INFORMATIE

Dit onderzoek houdt zich bezig met de geautomatiseerde classificatie van objecten op fotografisch materiaal. De bedoeling is dat gebruikers op een digitaal beeld de omtrek van een object aangeven en er op deze manier een database ontstaat met getekende objecten. Op basis daarvan kunnen vergelijkbare objecten (een boom, een hond, al zijn de voorbeelden in dit stadium bepaald nog niet spectaculair) op andere afbeeldingen redelijk accuraat worden herkend.

CENTRUM VOOR WISKUNDE EN INFORMATICA

Het CWI richt zich op een nieuwe generatie webgebruik met de ontsluiting van de collectie van het Rijksmuseum door middel van via het Internet verstuurd multimedia presentaties. Deze kunnen aan de specifieke wensen van de individuele gebruiker worden aangepast. Bij het formuleren van een zoekvraag kan de gebruiker bijvoorbeeld aangeven of de informatie op het niveau van een expert of dat van een leek dient te worden geleverd: een antwoord op maat dus.

Helaas is het Rijksmuseum nog de enige cultuurinstelling, die in het project is betrokken Dit is jammer gezien de hoeveelheid kennis die ook bij andere alfa-instellingen aanwezig is over digitalisering, opslag, standaarden en afspraken daarvoor, ontsluiting en de wensen van de eigen doelgroep. Het lijkt er op dat zij zich actief zullen moeten gaan roeren, als zij willen dat hun wiel mét hen in plaats van vóór hen wordt uitgevonden. Pas dan kan er een breed draagvlak ontstaan voor vernieuwende uitkomsten van dit samenwerkingsverband.

HISTORICI EN FOTO'S: PRAATJES EN PLAATJES

(Amsterdam, Peter Doorn)

In het Historisch Nieuwsblad staat iedere maand een mysterieuze, oude foto. Bijvoorbeeld, enkele geüniformeerde heren liggen languit en uiterst onopvallend achter een bosje. Of vier sjofele mannen met petten roken behaaglijk een bolknak, gadegeslagen door andere mannen in stofjassen. Of een kwartet vrolijke jongedames in klinische witte schorten zit op een stoepje voor Café 'The Seaman's Friend'. Aan twee historici wordt vervolgens gevraagd de foto's te interpreteren. Wat is er eigenlijk te zien en wanneer speelde het tafereeltje zich af? Dit leidt doorgaans tot hilarische speculaties en verbijsterend uiteenlopende observaties. Aan het eind van de rubriek Beeldgeheim wordt het mysterie ontsluit. Het blijkt dan te gaan om veldwachters die een bijeenkomst van dienstweigeraars in de open lucht bespioneren, over werklozen in de jaren dertig die een consumententest doen of Antwerpse prostituées.

Er zijn maar weinig historici die historisch beeldmateriaal als bron van onderzoek gebruiken. Wel worden historische afbeeldingen, zowel foto's als schilderijen, vaak als illustratiemateriaal gebruikt. Ik heb kunsthistorici wel eens heel meesmuilend horen doen over de nogal primitieve wijze waarop hun geschiedkundige collega's afbeeldingen gebruiken. De illustratieve kwaliteiten van het plaatje bij praatje zijn doorgaans doorslaggevend voor de keuze ervan. In de kunstgeschiedenis heeft de iconografie, de beschrijving van de beeldinhoud, een behoorlijke traditie. Voor historici lijken beelden van ondergeschikt belang, en worden bronnen in de vorm van teksten of statistieken veel eerbiediger behandeld en geanalyseerd. De onderschatting van het beeld als bron heeft wellicht ook te maken met de slechte ontsluiting van beeldcollecties. Wie relevant materiaal uit een beeldarchief wil vissen, moet doorgaans een behoorlijke inspanning verrichten om te vinden wat hij zoekt. De groot-scheepse digitalisering van historische beeldcollecties, vooral van documentair-historische foto's lijkt in deze situatie verandering te brengen.

Tal van archieven zijn bezig om hun fotocollecties te digitaliseren. De rijksarchieven, maar ook veel gemeentel- en streekarchieven maken hun fotocollecties in hoog tempo toegankelijk, hetzij ter plaatse, maar steeds vaker ook via het Internet. Ook allerlei bijzondere archieven, van Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis tot Oorlogsdocumentatie, van Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde tot Instituut Kern, bieden hun foto's op digitale wijze aan. Dit biedt voor historici interessante en geheel nieuwe perspectieven. Want over de afgelopen anderhalve eeuw zijn talloos veel miljoenen foto's bewaard, over de meest uiteenlopende onderwerpen. Veel foto's betreffen bijzondere gebeurtenissen, maar ook het dagelijks leven is ontelbaar vaak gekiekt. Vooral interessant is het om in verschillende beeldcollecties tegelijk te kunnen zoeken, omdat het op die manier mogelijk wordt om vergelijkend onderzoek te doen. Deze ontwikkeling staat echter nog in de kinderschoenen, al biedt het zogenaamde EVA-project (European Visual Archives, zie www.eva-eu.org) een voorproefje van de mogelijkheden. Helaas willen veel archieven vooralsnog dat de bezoeker 'in persona' naar hen toekomt, en willen de meeste instellingen vooral hun eigen collectie presenteren zonder te denken aan de 'gebruiker', die het niet veel uitmaakt op welke virtuele plek een digitale foto zich bevindt. Ook de wijze van beschrijving van historisch beeldmateriaal is nog een onderontwikkeld gebied, ten minste, onder historici. Hoe vindt men een digitaal plaatje? Maar hierover een volgende keer. Een jaar geleden schreef Peter Klein, ook al in het Historisch Nieuwsblad, een tirade over de opkomende beeldcultuur. Lezen willen we niet meer, alleen nog maar plaatjes kijken. Het mooiste is het natuurlijk als die ook nog bewegen. Stilstaand beeld over het verleden is echter een bron die sterk is veronachtzaamd. En ik wil ook niet pleiten voor plaatjes zonder meer. Plaatjes vullen geen gaatjes en ze spreken ook niet voor zichzelf. Historici doen er goed aan van historisch beeldmateriaal een serieuze studie te maken.

AGENDA

21-22 maart 2002, Oss
Information Technology Strategic Planning for Libraries
Nederlandse Vereniging voor Beroepsbeoefenaren in de Bibliotheek-, Informatie- en Kennissector
INFORMATIE
<http://www.kb.nl/infolev/nvb/>

3-6 april 2002, Ciudad Real
4th International Conference on Enterprise Information Systems
The 2nd International Workshop on New Developments in Digital Libraries (NDDL-2002)
INFORMATIE
<http://www.iceis.org>

16-17 april 2002, Rotterdam
Online Conferentie 2002
DIV
INFORMATIE
<http://www.onlineconferentie.nl>

7-8 mei 2002, Barcelona
DLM-Forum 2002
Digitale Archivering
INFORMATIE
http://europa.eu.int/historical_archives/dlm_forum/index_en.htm

27-30 mei 2002, Parijs
4th ARSAG International Symposium
Conservering, Digitale archivering
INFORMATIE
http://www.culture.gouv.fr/culture/conservation/fr/actualit/arsag/arsag_colloque_2002.pdf

11,15 juni 2002, Connecticut
IASSIST 2002
Data-archivering
INFORMATIE
<http://ropercenter.uconn.edu/iassist2002>

10-13 juli 2002, Maastricht
Amsterdam-Maastricht Summer University
Digital Cultural Heritage IV: Networked Virtual Museums and Memory Institutions
INFORMATIE
<http://www.amsu.edu>

HISTORIA & INFORMATICA

COLOFON

Dit blad is een gezamenlijke uitgave van het IISG, NIWI-KNAW en de VGI en verschijnt elk kwartaal.
ISSN 1570-0003

REDACTIE

(E) redactie@historiaeninformatica.org

M. van den Berk (eindredactie)
(E) michelle.van.den.berk@niwi.knaw.nl

O. Boonstra
(E) o.boonstra@let.kun.nl

B. De Nil
(E) bart.denil@amsab.be

F. Hendrickx
(E) f.hendrickx@let.kun.nl

M. Jacobs
(E) marc.jacobs@vcv.be

H. Sanders
(E) hsa@iisg.nl

NIWI - KNAW

<http://www.niwi.knaw.nl>

Joan Muyskenweg 25
Postbus 95110
1090 HC Amsterdam
(T) 020 - 462 8600
(F) 020 - 665 8013

IISG

<http://www.iisg.nl>

Cruquiusweg 31
1019 AT Amsterdam
(T) 020 - 668 5866

VERENIGING VOOR GESCHIEDENIS EN INFORMATICA

<http://www.vgi-online.org>

Voorzitter: O. Boonstra (K.U. Nijmegen)
(E) o.boonstra@let.kun.nl

Secretaris: H. Sanders (IISG)
(E) hsa@iisg.nl